

6. Разгледзьце рэпрадукцыю карціны Юрыя Корнікава «Залатая восень». Ці сугучная яна па настраёвасці і вобразах з вершам Максіма Танка? Што надае карціне рэалістычнасць? Якія колеры пераважаюць на ёй?

Ю. Корнікаў. Залатая восень

7. Раскажыце пра сваё наведванне восеньскага лесу або парку. Што найбольш запомнілася? Узнавіце вашы ўражанні ў памяці і падрыхтуйце невялікую вусную замалёўку «Восень — чароўная пара».

8. Выканайце заданне па тэме.

Іван ГРАМОВІЧ

А каб цанілі вас у свеце
(Я лепшых слоў не падбяру),
Шануйце дзіва на планеце —
Святую нашу Беларусь.

Алесь Ставер.

Іван Іванавіч Грамовіч (1918—1986) нарадзіўся ў вёсцы За-
кружка Мінскай губерні (цяпер Мінскі раён Мінскай вобласці)
у сялянскай сям'і. Пачаў друкавацца з юнацтва. У час Вялікай
Айчыннай вайны служыў у артылерыйскіх часцях палітработ-
нікам і камандзірам, пісаў нарысы ў франтавыя газеты. Пасля
вайны працаваў у рэдакцыях рэспубліканскіх літаратурных ча-
сопісаў, на кінастудыі «Беларусьфільм».

Творы Івана Грамовіча апавядаюць пра мужнасць і гераізм
людзей у час вайны, пра цяжкасці, перажытыя імі ў паслява-
енныя гады, падймаюць важныя праблемы. Пісьменнік тонка
адчуваў і маляваў прыроду.

Іван Грамовіч — аўтар шматлікіх аповесцей, апавяданняў, нарысаў, успамінаў, сцэнарыяў дакументальных фільмаў. Юным чытачам адрасаваны зборнікі апавяданняў «Першага верасня», «Сонца скрозь воблакі», «Як вясну рабілі». Творы для дзяцей прасякнуты рамантыкай, у іх аўтар перадае радасць жыцця, захапленне хараством свету. Апавяданне «Воблакі» — адно з іх.

■ Якія думкі, развагі, асацыяцыі ўзнікаюць у вас, калі глядзіце на воблакі?

Воблакі

Калі што ёсць найпрыгажэйшае ў свеце, то, бадай, гэта воблакі...

О, як яны збіраюцца! Як плывуць і растуць у сіняве! Не наглядзецца, не налюбавацца!

...Вось мая чарада авечак збілася ў гурт. Полудзень. Спёка.

Ляжыш на пагорку. Глядзіш у неба. Над табою — позіркам не абняць — блакітная шырыня. Ты адзін перад усёй гэтай бязмежнай, нямой глыбінёй, з вока на вока, толькі, здаецца, матухна-зямля злёгка трымае цябе за плечы. Ледзь-ледзь. Здаецца, адарвешся і паляціш у гэта блакітнае бяздонне...

Аж страшна.

Страшна, а хочацца паляцець, паплысці. Хораша!

Воблакі, нібы табун на сінім полі. Адкуль яны?

Куды нясуцца?

Не, яны не застылі. Яны плывуць.

Клубкамі растуць. Вырастаюць. Гэта, што было наперадзе, застаецца ззаду. Яго абганяе сярэдняе... Нібы рукой, абняло сяброўку. А сяброўка робіцца меншай, радзейшай. Ды яна ж нікне, растае! А побач белым круглым купалам шуганула, узнялася суседка-хмара...

Як цудоўна!

Не наглядзецца на воблакі ў бязветраны дзень. Яны могуць расці, вырастаць, могуць знікаць, як дым. Могуць клубіцца на адным месцы і разрастацца ўшыркі. І зрабіцца велічэзнай цяжкай

хмарай. (Тады дзед кажа — збіраецца на дождж.) Гэта хмара на-
супліваецца, як бы згущаецца, чарнее, і раптам грывне гром,
і з яе ўмомант пасыплецца дождж. Буйныя серабрыстыя кроплі
яго будуць сыпацца на зямлю, а непадалёку — глянеш — асвет-
лены сонцам, стаіць зялёна-залаты лес. Дрэвы цешацца, пазіра-
ючы ўгору. Ім свеціць сонца.

У ветраны дзень часцей бываюць нізкія воблакі. Яны імчацца
па небе на адной вышыні, як ганцы. Шпарка, без аглядкі, гуртам.
Сонца між іх то выгляне, то схавецца.

На балоце між густых алешын пасуцца авечкі. Тут зацішак...
А зірнеш угору, вышэй верхавіння дрэў, туды, дзе бягуць шпар-
кія воблакі, бягуць здалёк ці зблізку, і падумаеш: гэта жыццё
імкліва бяжыць. Якое яно імклівае!.. Дзесьці стаяць людныя
гарады. Людзі там спяшаюцца, мусіць, як і гэтыя воблакі... Тут
не адчуваеш тых нястрымных плыняў. Наляціць віхор, кране
вяршальіну алешыны. Яна зашапаціць і супакоіцца.

Толькі воблакі могуць расказаць пра нястрымны рух жыцця.

Іх трэба навучыцца чытаць і разумець. Воблакі бываюць высо-
кія і нізкія. У два паверхі і нават у тры. Ёсць рэдкія і суцэльныя.
Ёсць воблачкі. Ёсць хмаркі. Ёсць похмаркі.

Адны прыносяць яснасць, пагоду, другія — непагадзь і на-
вальніцу.

Воблакі ўпрыгожваюць неба, апранаюць яго. То, бывае, усё
яго паб'е на груды. То воблачная града шлейфам-шалікам пра-
цягнецца ад небасхілу да небасхілу. То коўдрай зацягне ў адным
баку. То серабрыстымі фіранкамі¹ перыстыя хмаркі доўга вісяць
на вялікай вышыні...

Я яшчэ ніколі не бачыў гор. Дзе ім быць у нас на Міншчыне!
А воблакі ў маім уяўленні малявалі стромкія кручы². З воблакаў
вырасталі высачэзныя хрыбты і непраходныя цясніны. Зіхацелі бе-
ласнежныя шапкі вяршынь, і цямнелі пячоры з вечным змрокам.
А калі сонца хавалася за лес, статак ішоў у сяло, — на супраць-
леглым ад захаду небасхіле віднеўся цэлы ланцуг гор. Сапраўдныя

¹ *Фіранка* — занавеска, шторка з тонкай тканіны.

² *Круча* — круты спуск, абрыў.

хрыбты і недасягальныя пікі горных вяршынь. Так перада мной паўставалі яшчэ ніколі не бачаныя Казбек, Эльбрус, Эверэст...

Я ніколі яшчэ не бываў у заапарку або звярынцы, але слана ўпершыню чамусьці ўгледзеў у хмарах. Плыла такая вялікая шэрая хмара з галавой, з хобатам. І вочы мела. І ногі... Дзе мне бываць было ў казначай краіне, там, дзе цёплыя воды, там, дзе растуць райскія дрэвы! Але пейзажы мора, сінь вечна бясхмарных нябёс я шмат разоў бачыў, наглядаючы воблакі...

Я не ведаў яшчэ, што такое вайна. А ўжо ў маленстве ў хмарах бачыў бойкі нашых з ворагам. Там грывелі гарматы. Імчалася чырвоная конніца. Тачанка з кулямётам. З-за пляча агромністым мячом замахваўся асілак у шлеме. А ля яго корчылася, выгіналася шэра-цёмная гадзюка. З пашчы ў яе бліскаў агонь... Потым гадзюка распадалася на кавалкі, што бруднымі плямамі яшчэ колькі часу плылі па небе...

Я не бачыў выбухаў бомб і снарадаў. А воблакі нагадвалі мне гэта. Аднойчы куст полымя і дыму вырас у небе, нібыта дзікая груша на палетку, і доўга шугаў перад маімі вачыма ў надхмар'і.

Я любіў глядзець на воблакі. Глядзець і думаць...

Найбольшая прыемнасць — глядзець на воблакі ў летнія, пагодлівыя дні, калі ў небе лётаюць птушкі. Вясною — жаваранкі. А ўлетку — ластаўкі і стрыжы. Ласкава чылікаючы, з імклівым свістам яны праносіліся над галавой.

А ўвосень надта падабалася, як высока-высока плавалі буслы. Павольна, не махнуўшы крылом, яны плавалі, збіраючыся ў вырай. Плавалі па крузе, узнімаючыся вышэй і вышэй... Вышэй воблакаў!..

Тады хацелася лятаць самому.

Толькі шэрыя і пахмурна-зімнія воблакі былі не па сэрцу.

Сэрца заўсёды хвалявала навальніца...

У навальніцу ўсё трапяталася ў грудзях. Я бачыў, як хмары ляцелі ў розным кірунку. Яны страчаліся. Усё бушавала. Усё ў паветры кіпела. Усе воблачкі, усе хмары і похмаркі з-пад сонечнай вышыні. Навальнічныя перуны таўклі іх, як месіва, і секлі агністымі маланкамі. Гром адгукаўся ў сэрцы...

Страшнавата было. Асабліва ў лесе...

А ў сонечны дзень, бывала, сяджу, гляджу... Здаецца, такіх воблакаў, як сёння, не бачыў ніколі. І, здаецца, не ўбачу...

Цудоўна!

І так штодня.

Бо воблакі, як само жыццё. Жыццё цячэ — хмаркі бягуць. То бываюць цёмнымі, то яснымі. То спакойнымі, то неспакойнымі... Не налюбуешся на іх, як на само жыццё.

Ці бачылі вы, як хаваецца сонца ў агністыя падушкі?

Або як ноччу месяц усплывае на неба... І зорачку каля яго малюсечную ўначы бачылі? А хмары падплываюць да месяца. Белыя, серабрыстыя краі, нібыта ўдзень.

Такога дзіва не знойдзеш і ў казцы. Хмары і воблакі — гэта мары маленства. Мары аб сталасці. Аб пазнанні нязведанага.

* * *

Калі я ўпершыню ляцеў на самалёце, пры пасадцы вельмі прасіў лётчыка пралацець скрозь воблакі. Або над самымі воблакамі, блізка-блізка...

Лётчык паслухаў мяне. Наш самалёт, у якім мы ўчацвярых, нядаўнія студэнты, ляцелі, раптам крылом дакрануўся да першага воблачка. Дзверы кабіны пілота адчыніліся, і лётчык крыкнуў, штосьці паказваючы пальцам. Але за грукатам матора голас нельга было пачуць. Я падумаў, што нешта здарылася. Усё магло быць... Я ўстаў і падышоў да пілота.

— Бяры воблакі рукамі! — крыкнуў ён. — Бяры, ты ж хацеў...

Я зразумеў яго. Упершыню пада мной плылі лёгкія, як туман на світанні, рэдкія воблачкі. Плылі мары майго маленства. І тут я згледзеў чараду кароў на лузе. Ля іх малюпасенькую кропку — пастушка...

Мы сапраўды ляцелі між хмар. Унізе воблакі маленства, а ўверсе — па-ранейшаму слаўся пласт зноў недасягальных аблакаў на вышынях.

1. Што незвычайнае ў абмалёўцы аўтарам воблакаў?
2. Ці ўсе воблакі аднолькавыя? Што яны нагадваюць аўтару? Якога памеру і колеру воблакі?

3. Вызначце сродкі мастацкай выразнасці мовы, якія дапамагаюць пісьменніку перадаць прыгажосць воблакаў і неба.

4. Паразважайце, чаму воблакі — *гэта мары маленства, мары аб пазнанні нязведанага*. Калі вам даводзілася бачыць незвычайныя воблакі, апішыце іх, звярніце ўвагу на дэталі, раскажыце пра свае адчуванні ад *найпрыгажэйшых у свеце воблакаў*.

5. Пракаменціруйце наступныя радкі: *Воблакі, як само жыццё. Жыццё цячэ — хмаркі бягуць. То бываюць цёмнымі, то яснымі. То спакойнымі, то неспакойнымі... Не налюбуюешся на іх, як на само жыццё*.

6. У апавяданні ёсць сказы са шматкроп'ем. Чаму аўтар час ад часу «замаўкае»? Паспрабуйце развіць думкі пісьменніка, прадоўжыць іх.

7. Разгледзьце рэпрадукцыі карцін Уладзіміра Масленікава «Воблачны дзень» і Паўла Масленікава «Поўдзень». На мастацкіх палотнах — летні дзень. Звярніце ўвагу на кампазіцыю карцін, на колеры і іх спалучэнні пры стварэнні вобразаў кожным з мастакоў. Параўнайце пейзажы з літаратурным апісаннем поўдня (у пачатку твора). Якая са згаданых карцін больш сугучная з літаратурным творам? Выкажыце свае меркаванні.

У. Масленікаў. Воблачны дзень

П. Масленікаў. Поўдзень

8. Раскажыце, якімі ўяўляюцца вам аблогі ў розныя поры года, надвор'е, час сутак. Выпішыце з «воблака слоў» эпітэты, што найбольш дакладна перадаюць зменлівасць, хараство, непаўторнасць аблокаў. Падрыхтуйце пра іх кароценькую замалёўку.

9. Разгадайце рэбус, выканайце заданне па тэме.

кучаравае свінцовае
белае адзінокае
залацістае светлае
пярэстае лёгкае
недасяжнае
сіняе пунсовае
празрыстае хуткае